

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ของเกษตรกรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

นฤมล สมคุณา¹/ เอกสิทธิ์ สมคุณา²

¹ผศ. ประจำสาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ บุรีรัมย์

²อาจารย์ประจำแผนกวิชาสัตวศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ บุรีรัมย์

อีเมล : nanjamin@yahoo.com, narumon.sk@bru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรในจังหวัด 2) ศึกษาองค์ความรู้ของเกษตรกรที่เกิดจากการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง และ 3) ศึกษาการยอมรับการเลี้ยงไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพรของเกษตรกร กลุ่มเป้าหมายเป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองในชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ 1 9 และ 15 ตำบลถลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 10 ราย คัดเลือกด้วยวิธีเจาะจง และได้ผ่านการอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัยการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง และได้ทดลองเลี้ยงไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพร ทำการศึกษาเป็นระยะเวลา 8 เดือน รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ครึ่งวัน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ประกอบการถามและสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และนำเสนอด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เลี้ยงไก่พื้นเมืองแบบปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ เนื่องจากการเลี้ยงแบบดั้งเดิมที่มีการปฏิบัติมานาน มีการใช้สมุนไพรบางชนิด เช่น ใบกระเพรา ใบมะกรูด ใบตะไคร้หอม หรือ ใบนอยหน้า รongพื้นคอก ช่วยในการกำจัดไรเหาไก่ และมีการใช้สมุนไพรในการถ่ายพยาธิภายใน ได้แก่ เนื้อในหมากสุก อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็นรำ ปลายข้าว ข้าวเปลือก ใบตำลึง ผักโขม หรือเศษอาหารในครัวเรือน มีการเสริมด้วยอาหารข้นบ้าง ไม่มีการทำวัคซีน และเมื่อไก่เจ็บป่วยเกษตรกรจะซื้อยาจากร้านขายยา สัตว์มาผสมน้ำให้ไก่กิน หลังจากการอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัยการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง และให้เกษตรกรทดลองเลี้ยงไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพร เป็นระยะเวลานาน 13 สัปดาห์ จากนั้นประชุมกลุ่มเกษตรกรและจัดการความรู้เรื่องเลี้ยงไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพร พบว่า เกษตรกรเกิดองค์ความรู้ในการใช้สมุนไพรชนิดต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้เลี้ยงไก่พื้นเมือง การจัดการให้อาหาร การสุขาภิบาลที่ดี การทำวัคซีนตามโปรแกรมที่กำหนด การเก็บข้อมูลสมรรถภาพการเจริญเติบโต คุณภาพซาก การคำนวณต้นทุน การผลิต และผลกำไรตอบแทน และ

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2561

เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายมีการยอมรับการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง เนื่องจากมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสมุนไพรที่สามารถนำมาใช้เลี้ยงไก่พื้นเมือง

คำสำคัญ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ การยอมรับ สมุนไพร ไก่พื้นเมือง

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2561

Local Wisdom and Body Knowledge of Farmers in Native Chicken Raising

Narumon Somkuna¹ / Eakkasit Somkuna²

¹Asst Prof., Animal Science Program, Faculty of Agricultural Technology,
Buriram Rajabhat University, Buriram Thailand

²Lecturer, Animal Science Program, Buriram Agricultural and Technology College, Buriram Thailand
Email: nanjamin@yahoo.com, narumon.sk@bru.ac.th

Abstract

The objectives of this study were: 1) to study the local wisdom of farmers in Buriram in context of raising native chicken, 2) to study of body knowledge of farmers from using herbs for raising in native chickens, and 3) to study the acceptance of farmers in context of raising native chicken by herbs after training. The target group consisted of 10 farmers in Moo 1, 9, and 15 Ban Talunglek, Tambon Talunglek, Amphur Muang, Buriram Province. Those farmers were purposively selected using as population samples. The farmers also had passed the training workshop on raising crossbred native chickens and experienced in raising native chickens. Data were collected from household interview and group discussion. Qualitative analysis was used in this research and the analytical descriptive was presented.

The results showed that most of farmers raised chickens as free range (backyard system) which was the conventional system as they have been done for a long time. They used some herbs such as holy basil leaves, kaffir lime leaves, citronella grass or custard apple leaves as floor foundation materials for controlling external parasites. They also used some herbs for deworming internal nematodes such as ripped betel nut. They fed the chickens by local feedstuffs such as rice bran, broken rice, paddy rice glaucoma leaves, spinach leaves, and also wasted food from kitchen. Concentrate feed was sometimes supplemented in the diet. There was no vaccination program and the sick chickens were treated by medicines form animal food store

using water-mixing. After the farmers trained in the workshop on raising crossbred native chickens and experienced in raising native chickens, they have implemented the knowledge by raising native chickens by themselves for 13 weeks. Subsequently, the knowledge management of using herbs for raising native chickens was evaluated in a focus group. It was found that the farmers gained the knowledge of using herbs for raising native chickens, feeding, good sanitation, regularly vaccination program, collecting the data of growth performances, carcass quality, calculation of cost production, and return profit. In addition, the target farmers had accepted the using herbs for raising native chickens since they had knowledge and understanding about herbs that can be used in raising native chickens.

Keywords

Local wisdom, Body knowledge, Acceptance, Herbs, Native chicken

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2561

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เกษตรกรในชนบทนิยมเลี้ยงไก่พื้นเมืองหรือไก่บ้านเพื่อเป็นอาหารในครัวเรือนหรือขายเป็นรายได้เสริม เนื่องจากไก่พื้นเมืองมีลักษณะที่ดีมากมาย เช่น มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในการเลี้ยงตามธรรมชาติได้ดี มีความต้านทานโรคสูง มีสัญชาตญาณในการป้องกันตัว ตัวเมียสามารถฟักไข่ได้เอง เนื้อมีรสชาติดีอร่อยและมีความน่ากินสูง และด้วยคุณลักษณะพิเศษเหล่านี้ได้ถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกหลาน เป็นผลทำให้สามารถดำรงเผ่าพันธุ์อยู่ได้ (Wattanachant et al., 2008; Jaturasitha et al. 2008a and 2008b) แต่ปัญหาที่มักพบในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง คือ ปัญหาด้านสุขภาพไม่ว่าการเป็นโรคทั้งติดต่อและไม่ติดต่อก่เกิดกับระบบทางเดินอาหาร หรือระบบหายใจ ทางหนึ่งที่เกษตรกรผู้เลี้ยงใช้ คือ การซื้อยาปฏิชีวนะที่มีขายในร้านขายยาสัตว์ หรือร้านขายอาหารสัตว์ ซึ่งยาปฏิชีวนะให้ผลดีต่อการป้องกัน และรักษาโรค แต่ต้องกินอย่างต่อเนื่อง จึงมีการผสมในน้ำหรืออาหารให้ไก่กิน จนเมื่อถึงระยะขาย หรือชำแหละไม่มีการหยุดยา (Withdraw) ทำให้ยาปฏิชีวนะคงตกค้างอยู่ในผลิตภัณฑ์ และส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคที่ได้รับยาปฏิชีวนะนั้นทางอ้อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพผู้บริโภคในระยะยาว การนำสมุนไพรมาใช้ในการเลี้ยงไก่ได้มีการศึกษาวิจัยมาเป็นเวลาหลายปี และมีข้อยืนยันว่าสามารถใช้ได้ตลอดระยะเวลาการเลี้ยง ไม่ทำให้มีสารตกค้างที่ก่อให้เกิดเชื้อดื้อยาหรือเป็นพิษต่อผู้บริโภค หลายสิบปีที่ผ่านมานักวิชาการอาหารสัตว์จึงมีการศึกษาวิจัยนำสมุนไพรมาใช้ในการผลิตสัตว์ในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการใช้สารสกัดจากธรรมชาติ (Natural or biological products) การบดแห้ง ทั้งที่ผสมในอาหารน้ำ หรือการพ่นบนตัวสัตว์ โดยมีจุดประสงค์หลัก คือ เพื่อทดแทนสารปฏิชีวนะต่างๆ ยาถ่ายพยาธิ และช่วยในการควบคุมโรค หรือฆ่าจุลินทรีย์ที่ก่อโรคทั้งระบบทางเดินอาหาร และทางเดินหายใจ กระตุ้นการกินและการย่อยอาหาร เร่งการเจริญเติบโต กระตุ้นภูมิคุ้มกัน ซึ่งจากการวิจัยที่ผ่านมาพบว่าได้ดี และสามารถใช้ทดแทนยาปฏิชีวนะ ในรูปของสารเสริมชีวนะ (Feed additives) เป็นการเพิ่มมูลค่าของเนื้อสัตว์ และสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อินทรีย์ (Organic products) (สาโรช คำเจริญ และเยาวมาลย์ คำเจริญ, 2560) เกษตรกรส่วนใหญ่ในจังหวัดบุรีรัมย์มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง มีรายได้จากทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป เช่นเดียวกับเกษตรกรในพื้นที่ที่ศึกษาวิจัย คือ ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่ทำนา ทำไร่อ้อย ซึ่งได้ผลผลิตไม่ดื่นก เนื่องจากเป็นที่ดอนและค่อนข้างแห้งแล้ง เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ทำให้ต้องออกไปรับจ้างในเมืองหรือต่างจังหวัด แต่ยังมีเกษตรกรบางส่วนสร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือนด้วยการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ของตนเอง ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการถ่ายทอดจากภาครัฐ แต่ยังไม่สามารถทำให้หนี้สินครัวเรือนลดลง และจากการออกให้บริการวิชาการ แก่ชุมชนของสาขาวิชา

สัตวศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2556 ทำให้ทราบว่ามิเกษตรกรหลายรายต้องการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นอาชีพหลัก หรืออาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้แก่ครัวเรือน สามารถพึ่งพาตนเองได้ อีกทั้งในพื้นที่ของชุมชนนี้มีพืชสมุนไพรในครัวเรือนมากมายหลายชนิดที่สามารถนำมาเป็นสารเสริมในอาหารไก่พื้นเมือง นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการเพิ่มสมรรถภาพการผลิตของไก่พื้นเมืองลูกผสมด้วยสมุนไพรในท้องถิ่น ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้พื้นที่ตำบลลุงเหล็ก พบว่าการใช้สมุนไพรขมิ้นชัน ฟ้ายะลวยโจร กวาวเครือขาว และมะรุม ช่วยเพิ่มสมรรถภาพการผลิตของไก่พื้นเมืองได้เป็นอย่างดี (Narumon et al., 2015; Somkuna et al., 2015; Narumon et al., 2017) รวมไปถึงการใช้สมุนไพรเป็นยาถ่ายพยาธิไก่พื้นเมือง (นฤมล สมคุณา และคณะ, 2561)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรในจังหวัด
2. ศึกษาองค์ความรู้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรที่ได้รับจากการฝึกอบรม
3. ศึกษาการยอมรับการเลี้ยงไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพรของเกษตรกร

วิธีการดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย เป็นเกษตรกรในชุมชนบ้านลุงเหล็ก หมู่ 1 หมู่ 9 และหมู่ 15 ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ประชากร เกษตรกรบ้านลุงเหล็ก หมู่ 1 หมู่ 9 และหมู่ 15 ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 10 ราย ที่มีความพร้อมและเคยมีประสบการณ์ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ได้ผ่านการอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัย การใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง การจัดการให้อาหาร การสุขาภิบาลที่ดี และการวัดสมรรถภาพการผลิต คุณภาพซากของไก่พื้นเมือง และการคำนวณต้นทุนและกำไรตอบแทน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งระยะการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้ คือ

1. การประสานกับผู้นำชุมชนและเกษตรกรในชุมชนพื้นที่วิจัย
2. การจัดอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัยการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง แก่เกษตรกรในชุมชนบ้านลุงเหล็ก หมู่ 1 หมู่ 9 และหมู่ 15 ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 33 ราย โดยให้ความรู้ในเรื่องของสมุนไพร อาหาร การจัดการให้อาหาร การสุขาภิบาล การเก็บข้อมูลสมรรถภาพการเจริญเติบโต คุณภาพซาก การคำนวณต้นทุนการผลิต

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2561

และผลกำไรตอบแทน และคัดเลือกเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 10 ราย มาทดลองเลี้ยงไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพรเป็นระยะเวลา 13 สัปดาห์

3. ทำการสัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองจำนวน 10 ครัวเรือน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ประกอบการถาม และการสนทนากลุ่มผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง เพื่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเกิดองค์ความรู้หลังจากที่ได้รับการฝึกอบรม

4. การประชุมกลุ่ม (Focus group) และการจัดการความรู้ (Knowledge management) จากการเลี้ยงไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพร เพื่อสังเคราะห์ออกมาเป็นองค์ความรู้ที่เกษตรกรได้รับโดยตรงจากการปฏิบัติ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากการอบรม ฯ เป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ความคิดเห็นต่อการอบรม และคำถามปลายเปิด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากการประชุมกลุ่มและการจัดการความรู้ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบ ไม่มีโครงสร้าง

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และนำเสนอ โดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical description)

ผลการวิจัย

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรส่วนใหญ่จะเลี้ยงไก่พื้นเมืองแบบปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ (Backyard system) เนื่องจากเป็นการเลี้ยงแบบดั้งเดิมที่มีการปฏิบัติมานาน มีการใช้สมุนไพรบางชนิด เช่น ใบกระเพรา ใบมะกรูด ใบตะไคร้หอม หรือใบน้อยหน่า รองพื้นคอก ช่วยในการกำจัดไรเหาไก่ และมีการใช้สมุนไพรในการถ่ายพยาธิภายใน ได้แก่ เนื่อในหมากสุก เปลือกกะปิ น้ำตาลปึก นำมาปั่นเป็นลูกกลอนขนาดเท่าปลายนิ้วก้อยและนำไปป้อนให้ไก่ (Force feeding) กินตัวละหนึ่งลูก และปล่อยให้กินน้ำมาก ๆ ซึ่งสามารถถ่ายพยาธิภายใน เช่น พยาธิตัวกลม พยาธิไส้เดือน พยาธิเส้นด้าย หรือนำมาทุบละลายน้ำให้ไก่กินเพื่อขับถ่ายพยาธิในไก่ อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็นรำ ปลายข้าว ข้าวเปลือก ใบตาลึง ผักโขม หรือเศษอาหารในครัวเรือน มีการเสริมด้วยอาหารชั้นบ้าง ไม่มีการทำวัคซีน และเมื่อไก่เจ็บป่วยจะซื้อยา จากร้านขายยาสัตว์มาผสมน้ำให้ไก่กิน

2. ภายหลังการอบรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรเพื่อเลี้ยงไก่พื้นเมือง พบว่าผู้เข้าอบรม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 19-64 มีระดับการศึกษาตั้งแต่ประถมศึกษาถึงปริญญาตรี มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 3-6 คน สมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานด้าน

การเกษตร อยู่ระหว่าง 3-4 คน อาชีพหลัก คือ ทำนา ทำไร่ อาชีพเสริม คือ รับจ้างทั่วไป มีความพึงพอใจต่อการอบรม ฯ ในภาพรวมเท่ากับ 4.62 (S.D.= 0.33) อยู่ในระดับมากที่สุด นอกจากนี้เกษตรกรรู้จักสมุนไพรที่สามารถนำมาเลี้ยงไก่พื้นเมืองมากขึ้น เช่น ขมิ้นชัน ฟ้าทะลายโจร กวาวเครือขาว ทราบถึงรูปแบบในการใช้ ระดับที่ใช้ ตลอดจนสมรรถภาพการผลิต และคุณภาพซากของไก่พื้นเมือง โดยตลอดระยะเวลาการทดลองเลี้ยง ไม่มีการใช้ยาปฏิชีวนะเลย

3. จากการประชุมกลุ่มและการจัดการความรู้ด้านการใช้สมุนไพรเลี้ยงไก่พื้นเมือง พบว่าเกษตรกรรู้จักพันธุ์ไก่พื้นเมืองบางสายพันธุ์เท่านั้น เช่น พันธุ์ประดู่หางดำ หรือพันธุ์เหลืองหางขาว เกษตรกรทราบถึงวัตถุดิบอาหารสัตว์และการทำสูตรอาหารไก่พื้นเมืองจากวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น เกษตรกรมีความรู้เดิม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพรที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น และมีองค์ความรู้ใหม่หลังจากการอบรม ฯ และทดลองเลี้ยงไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพร เกษตรกรเห็นข้อแตกต่างระหว่างโรงเรือนเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่สร้างเป็นโรงเรือนหลังคาสูง มีอากาศถ่ายเทดี และมีแสงแดดส่องถึง ซึ่งช่วยทำให้คอกแห้งไม่อับชื้น ไก่อยู่ได้อย่างสบายกว่าโรงเรือนที่หลังคาต่ำ หรือได้ยุงช้ำ ในคอกควรมีวัสดุรองพื้นคอก เพื่อไม่ให้พื้นแฉะ อันส่งผลให้ไก่ติดโรคได้ง่าย และมีสุขภาพอ่อนแอ นอกจากนี้โรงเรือนที่เลี้ยงแบบขุนที่มีฝาปิดโดยรอบยังมีข้อดีในเรื่องการป้องกันศัตรูตามธรรมชาติของไก่พื้นเมือง เช่น สุนัข แมว งู หรือเหยี่ยว เกษตรกรรู้วิธีการสุขภาพโรงเรือน การทำวัคซีนไก่พื้นเมืองตามโปรแกรมที่กำหนด การใช้สมุนไพร เช่น ขมิ้นชัน ฟ้าทะลายโจร เพื่อป้องกันโรคทางเดินอาหารหรือทางเดินหายใจ รูปแบบของสมุนไพรที่ใช้จะเป็นแบบบดแห้งผสมในอาหาร ซึ่งเตรียมได้ง่าย ระดับในการใช้ร้อยละ 0.1 สำหรับขมิ้นชัน ฟ้าทะลายโจรที่ระดับร้อยละ 0.2 ส่วนการเสริมกวาวเครือขาว ไม่เกินร้อยละ 1.0 สำหรับการกระตุ้นการเจริญเติบโต นอกจากนี้เกษตรกรยังทราบถึงผลการใช้ยาถ่ายพยาธิสมุนไพรที่มีส่วนผสมของเปลือกเมล็ดมะขามและขมิ้นชัน ที่สามารถถ่ายพยาธิตัวแก่ในทางเดินอาหารของไก่พื้นเมืององค์ความรู้ของเกษตรกรที่เกิดขึ้นสามารถแยกเป็นประเด็น ดังนี้

3.1 พันธุ์ไก่พื้นเมือง เกษตรกรรู้จักพันธุ์ไก่พื้นเมืองบางสายพันธุ์เท่านั้น ได้แก่ ประดู่หางดำ และเหลืองหางขาว ส่วนไก่พื้นเมืองลูกผสมนั้นเดิมเกษตรกรยังไม่มีความรู้ แต่เมื่อได้ผ่านการอบรม ฯ ทำให้ได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น และเห็นข้อแตกต่างระหว่างไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้กับพันธุ์ลูกผสม ไก่พื้นเมืองลูกผสมจะมีอัตราการเจริญเติบโตที่ดีกว่าไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้

3.2 อาหารไก่พื้นเมือง เกษตรกรทราบถึงการใช้วัตถุดิบอาหารสัตว์ต่าง ๆ นำมาประกอบเป็นสูตรอาหารขึ้นอย่างง่าย เช่น ปลายข้าว รำละเอียด ปลาป่น กากถั่วเหลือง และพรีมิกซ์รวมไปถึงการใช้สมุนไพรต่าง ๆ ได้แก่ ขมิ้นชัน ฟ้าทะลายโจรที่มีสารออกฤทธิ์ที่สำคัญในการป้องกันโรคทางเดินอาหารหรือโรคทางเดินหายใจ และกวาวเครือขาวที่มีฤทธิ์ในการกระตุ้นการเจริญเติบโต

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2561

หรือการถ่ายพยาธิภายในได้ วิธีการใช้สมุนไพรเป็นรูปแบบการผสมแบบแห้งบดในอาหารในลักษณะการโรยให้กิน

3.3 การจัดการเลี้ยงและการสุขภาพไก่พื้นเมือง เกษตรกรมีความเข้าใจถึงการจัดการให้อาหารไก่พื้นเมืองทั้งในลักษณะการเลี้ยงแบบปล่อยหลังบ้าน มีการเสริมอาหารชั้นในช่วงเย็น หรือการเลี้ยงแบบขุนที่จะต้องจัดการให้อาหารวันละ 2 มื้อ คือ มื้อเช้า และมื้อเย็น การจัดการโรงเรือนที่เหมาะสม และการทำวัคซีนตามโปรแกรมการให้วัคซีน

3.4 การเก็บข้อมูลสมรรถภาพการเจริญเติบโต และคุณภาพซากของไก่พื้นเมือง ในสภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมืองแบบขุน เกษตรกรสามารถเก็บข้อมูลการเจริญเติบโตของไก่ในฝูง ด้วยการชั่งน้ำหนักไก่ทุกสองสัปดาห์ น้ำหนักไก่อจะเป็นตัวชี้บอกถึงสภาพการเจริญเติบโต และสุขภาพของไก่ได้ นอกจากนี้ยังสามารถคัดเลือกแม่ไก่หรือพ่อพันธุ์ไก่พื้นเมืองเอาไว้ทำพันธุ์ต่อไป

3.6 การคำนวณต้นทุนการผลิตและผลกำไรตอบแทน จากประสบการณ์การเลี้ยงไก่พื้นเมืองช่วงอายุ 13 สัปดาห์นี้ ทำให้เกษตรกรสามารถคำนวณต้นทุนและกำไรจากการเลี้ยงได้เอง ซึ่งเป็นความรู้ที่สำคัญ ที่จะช่วยวางแผนการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงเป็นรายได้เสริมหรือรายได้หลัก

4. เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายมีการยอมรับการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในระดับมาก เนื่องจากเกิดองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสมุนไพรที่สามารถนำมาใช้เลี้ยงไก่พื้นเมืองการทดลองเลี้ยงไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพรด้วยตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

ภูมิปัญญาของเกษตรกรในการจัดการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในการวิจัยนี้คล้ายคลึงกับการวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทย ดังรายงานของ Choprakarn and Wongpichet (2007), Pym and Alders (2012), Rodenburg et al. (2012), ประภา เหล่าไพบุลย์ และคณะ (2556) กานต์ศิริเกศ เลิศสรสิริ และคณะ (2558) ที่พบว่าเกษตรกรในชนบทส่วนใหญ่มีรูปแบบการเลี้ยงไก่พื้นเมืองแบบหลังบ้าน (Backyard system) หรือแบบปล่อยอิสระ (Free-range system) ที่มีผลต่อสมรรถภาพการผลิตและคุณภาพเนื้อของไก่พื้นเมือง (Wattanachant, 2008) ซึ่งการเลี้ยงในระบบนี้เหมาะกับการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในชนบท เนื่องจากต้นทุน การผลิตต่ำ เกษตรกรสามารถหาอาหารไก่ได้เองภายในท้องถิ่น (Hosseini and Dahlan, 2015) ข้อดีของการเลี้ยงไก่พื้นเมืองแบบปล่อยให้หากินอย่างอิสระถือเป็นการให้ความสำคัญกับสุขภาพสัตว์และสวัสดิภาพสัตว์ (Animal welfare) นั่นคือมีพื้นที่ให้ไก่ออกหากินเอง ได้ออกกำลังกาย และสามารถแสดงพฤติกรรม ตามธรรมชาติได้อย่างเต็มที่

(วิฑูรวัช โมฬี และปาณิณท์ พุทธรักษา, 2553) และยังมีรายงานว่า ไก่พื้นเมือง ที่เลี้ยงให้หากินอย่างอิสระ จะมีระดับไขมันที่สะสมในเนื้อลดลง ทั้งนี้เนื่องจากไก่ได้ออกกำลังกาย บางงานวิจัยยังรายงานว่าระดับโปรตีนและกรดไขมันไม่อิ่มตัวชนิดโอเมกา-3 และโอเมกา-6 ในเนื้อยังเพิ่มสูงขึ้นด้วย (Husak et al., 2008; Wang et al., 2009)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพร เกษตรกรมีความรู้เดิมในการใช้สมุนไพรที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์ความรู้แบบไม่มีโครงสร้าง (Tacit Knowledge) เป็นลักษณะประสบการณ์ที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่เมื่อเกษตรกรได้รับการอบรมและจัดการความรู้ ทำให้ได้รับความรู้มากขึ้น เป็นกระบวนการในการเปลี่ยนความรู้แบบไม่มีโครงสร้าง (Tacit Knowledge) ให้เป็นความรู้แบบมีโครงสร้าง (Explicit Knowledge) นอกจากนี้หลังจากที่เกษตรกรได้ทดลองใช้สมุนไพรผสม ในอาหาร พบว่าไก่พื้นเมืองมีสมรรถภาพการผลิตดี เป็นไปตามมาตรฐานการเจริญเติบโตของไก่พื้นเมือง ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อยาปฏิชีวนะหรือถ่ายพยาธิทางการค้า สมุนไพรที่เตรียมได้ง่าย และสามารถเก็บไว้ใช้ได้นาน และให้กินร่วมกับอาหารปกติได้ โดยไม่ต้องมีระยะหยุดยาก่อนฆ่าชำแหละ เพิ่มความมั่นใจให้กับเกษตรกร และเป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายมีการยอมรับการใช้สมุนไพรเลี้ยงไก่พื้นเมืองได้เร็ว เนื่องจากมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสมุนไพรที่สามารถนำมาใช้เลี้ยงไก่พื้นเมืองได้ และยังได้ทดลองเลี้ยงด้วยตนเอง จนเกิดความมั่นใจในการใช้ รวมไปถึงการเกิดทัศนคติที่ดีต่อการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ซึ่งถือว่าเป็นนวัตกรรมทางการเกษตร (Agricultural innovation) ที่ได้รับมาใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม ซึ่งเป็นไปตามกระบวนการยอมรับที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตระหนัก ขั้นสนใจ ขั้นประเมิน ขั้นทดลอง และขั้นยอมรับ ในขั้นการยอมรับนั้นประกอบด้วยขั้นตอนการตัดสินใจ (Decision) ในขั้นนี้บุคคลหรือชุมชนจะทำการกิจกรรมซึ่งนำไปสู่การเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรม ซึ่งการตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับเป็นผลมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ในอดีต หรือสิ่งแวดล้อม การได้รับความรู้และการสนใจด้วย รวมไปถึงการพิจารณาว่านวัตกรรมนั้นสอดคล้องกับฐานะทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคม ถือว่าสำคัญมาก ซึ่งจะนำไปสู่การนำไปใช้ (Implementation) และขั้นตอน การยืนยัน (Confirmation) เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม (Roger and Shoemaker, 1971 อ้างถึงใน จุริพร กาญจนการุณ และ วาสนา วงศ์ฉายา, 2553) กล่าวโดยสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือความรู้เดิมเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพรที่มีในตัวเกษตรกร เมื่อมีการปรับเปลี่ยนความรู้เหล่านั้นให้กลายเป็นความรู้ที่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน ทำให้เกษตรกรมีการนำแนวคิด ความรู้ วิธีการ ที่ถือว่าเป็นนวัตกรรมนำไปใช้เพื่อการพัฒนาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่จะสามารถเชื่อมโยงไปสู่ การเลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์ได้ในอนาคต

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2561

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองเพื่อการผลิตลูกไก่พื้นเมืองขุนขาย
2. ควรมีการศึกษาค่าประกอบทางเคมีของเนื้อไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงด้วยสมุนไพร เพื่อแสดงให้เห็นถึง ผลของสารออกฤทธิ์ที่พบในสมุนไพรต่อคุณภาพเนื้อไก่

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ด้วยสมุนไพร ทั้งด้านการผลิต การจัดการเลี้ยง และการตลาดไก่พื้นเมืองอินทรีย์ในจังหวัดบุรีรัมย์

เอกสารอ้างอิง

- กานต์สิริเกศ เลิศสรรสิริ, ธีรชัย หายทุกข์, เทิดศักดิ์ คำเหม็ง และพีระพงษ์ แสงโพธิ์. (2558). ผลของระบบการเลี้ยงและพื้นที่การเลี้ยงไก่พื้นเมืองต่อสมรรถภาพการสืบพันธุ์ในสภาพชุมชนชนบท. *แก่นเกษตร*, 43 ฉบับพิเศษ 1 : 20-25.
- จรีพร กาญจนการุณ และวาสนา วงศ์ฉายา. (2553). การยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีการเกษตรของชุมชนบ้านยองแหะ. *วารสารวิชาการและวิจัย มทร. พระนคร*. 4(1): 92-101.
- นฤมล สมคุณา, เอกสิทธิ์ สมคุณา และคัชรินทร์ ภูนิคม. (2561). *การพัฒนาอายุอายุพยาธิจากสมุนไพรสำหรับไก่พื้นเมือง*. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ประภา เหล่าไพบูลย์, สุพัตรา จันทรศิริโพธา และเรืองอุไร ตันต์เจริญรัตน์. (2556). ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในไก่พื้นเมือง จังหวัดราชบุรี. *วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง*, 1(1): 22-32.
- วิทวัช โมฬี และภาวิณี พุทธิรักษา. (2553). *การเลี้ยงไก่แบบปล่อย (Free-range chicken) ก้าวเริ่มต้นของการเลี้ยงไก่เนื้อแบบอินทรีย์*. เกษตรสุนารี. หน้า 30-35.
- สาโรช คำเจริญ และเยาวมาลย์ คำเจริญ. (2560). *อาหารและการให้อาหารสัตว์ไม่เคี้ยวเอื้อง*. เรียบเรียง ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

- Choprakan, K. Wongpichet, K. (2007). *Village chicken production systems in Thailand*. A review paper from Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit GmbH (GTZ).
- Hossein, S. and Dahlan, I. (2015). Growth performance of free-range village chickens fed dehydrated processed food waste. *Mal.J. Anim.Sci.* 18(1): 77-86.
- Husak, R.L., Sebranek, J.G. and Bregendahl, K. (2008). A survey of commercially available broilers marketed as organic, free-range and conventional broilers for cooked meat yields, meat composition, and relative value. *Poultry Science*, 87: 2367-2376.
- Jaturasitha, S., A. Kayan, and M. Wicke. (2008a). Carcass and meat characteristics of male chickens between Thai indigenous compared with improved layer breeds and their crossbred. *Arch. Tierz., Dummerstorf*. 5(3): 283-294.
- Jaturasitha, S., Srikanchai, T., Kreuzer, M. and Wicke, M. (2008b). Differences in carcass and meat characteristics between chicken indigenous to Northern Thailand (black-boned and Thai native) and imported extensive breeds (Bresse and Rhode Island Red). *Poultry Science*, 87: 160-169.
- Narumon Somkuna, Chot Rachwicha, Teeradech Ownhinkong, Prakasit Sukpadung, and Sathaporn Ang-sanu. (2015). *Effects of Dietary Supplementation of Turmeric (Curcuma longa Linn.) on Productive Performances and Carcass Characteristics of Broilers*. In Proceedings: The 3rd International Academic & Research Conference of Rajabhat University (INARCRU II) at Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, May 20-21, 2015.
- Narumon Somkuna, Eakkasit Somkuna, Jarous Sawangtap, and Phinithi Rachwicha. (2017). *Increasing Productive Performance of Native Chickens by Herbs in Rural Community*. In Proceedings of The 2nd International Conference on Animal Nutrition and Environment (ANI-NUE2017) November 1-4, 2017. Pullman Raja Orchid Hotel, Khon Kaen, Thailand.

- Pym, R.A.E. and Alders, R.G. (2012). *Introduction to village and backyard poultry production*. In Alternative systems for poultry-Health, welfare and productivity. Editor by Vitoria Sandilands and Paul M. Hocking. Carfax Publishing Company, Oxfordshire, UK.
- Rodenburg, T.B., De Reu, K. and Tuytens, F.A.M. (2012). *Performance, welfare, health and hygiene of laying hens in non-cage systems in comparison with cage systems*. In Alternative systems for poultry-Health, welfare and productivity. Editor by Vitoria Sandilands and Paul M. Hocking. Carfax Publishing Company, Oxfordshire, UK.
- Somkuna, N., Sawangtap, J., Kittichaisri, D., Chantnew, N., Jumsil, U., Tip-aksorn, and Somkuna, E. (2015). Utilization of Local Thai Herbs on Productive Performances of Native Crossbred Chickens. *KHON KEAN AGRICULTURAL JOURNAL*, 43 (Suppl.): 117-121.
- Wang, K.H., Shi, S.R., Dou, T.C. and Sun, H.J. (2009). Effect of a free-range raising system on growth performance, carcass yield, and meat quality of slow-growing chicken. *Poultry Science*, 88: 2219-2223.
- Wattanachant, S., Benjakul, S., and Ledward, D.A. (2008). Micro structure and thermal characteristics of Thai indigenous and broiler chicken muscles. *Poultry Science*, 84: 328-336.